

Delincuencia, reformatorio y educación liberadora

Autor: Ortega, J.

Títol: *Delincuencia, reformatorio y educación liberadora*

Edita: Amaru. Salamanca, 1987.

Aquest llibre explica l'experiència de renovació dels sistemes de treball en el centre de menors Centro de Reeduación de la Conducta San José a Tejares, Salamanca, durant l'any 1975-76. Com indica l'autor, es tractava del "Centro de Dificiles de España" on enviaven els casos més complicats de tot l'Estat i tenia totes les característiques del *reformatori* tradicional.

La finalitat de l'equip coordinat per Ortega era doble: en primer lloc, ser capaços de trobar una forma de treball positiva, integradora i comprensiva cap als nois que deixés de banda els sistemes punitius del model de control. En segon lloc (i com a conseqüència de l'anterior), posar en crisi tot el sistema de reforma de l'època i generar un procés significatiu de canvis.

Des del punt de vista pedagògic, es tracta d'una proposta molt fonamentada que integra els elements més rellevants d'un important nombre d'autors centrals del segle XX que, cadascun en el seu moment i el seu context, van preocupar-se per trobar alternatives als models del seu temps. És fàcil veure entre d'altres la influència de Neill (la llibertat, la felicitat, l'autoregulació), de Makarenko (la disciplina conscient, l'organització de la vida comunitària) o de Deligny (la participació, la projecció cap a la vida social) i de manera més transversal la mirada positiva i la sensibi-

litat dels autors que des de les pedagogies actives van lluitar activament per legitimar la pràctica dels drets dels joves i infants vulnerables. Des d'un punt de vista clínic, també integra les reflexions de caràcter terapèutic dels autors representatius de l'època (Bettelheim, Renau, entre d'altres). Així doncs, ens trobem amb una proposta concreta que fa l'esforç de portar a la pràctica de manera coherent unes idees pedagògiques i polítiques renovadores, realment preocupades per la promoció dels joves. Des del nostre punt de vista, una de les virtuts d'aquesta obra és la coherència entre la fonamentació teòricoideològica i la seva concreció posterior en accions reals perquè, en definitiva, com tothom sap, un projecte finalment és allò que es fa en el dia a dia, no el que les pàgines d'un text diuen que és.

Com es pot comprendre, els reptes eren molts. Per començar, calia guanyar-se la confiança d'uns nois que havien tingut experiències molt negatives en els altres centres on havien estat; calia mostrar-los que la forma d'organitzar el centre era realment una alternativa possible, que es confiava en ells, que la voluntat principal era treballar junts i no contra ells. Alhora, l'equip havia de desprendre's de molts tics propis dels models repressius (la preocupació pels càstigs, per les fugues, per l'obediència...). Entre tots havien de trobar un sentit a l'esforç del dia a dia.

Pel que fa a la relació amb les administracions, des del principi, ja van veure que seria una tasca amb moltes dificultats perquè tant la manera de treballar dins de

la institució com el qüestionament del sistema que aquesta forma de treballar generava, els enfrontava directament a la maquinària burocràtica i ideològica del moment. De fet, les dificultats més grans no van ser amb els joves, de portes endins (que n'hi va haver, òbviament), sinó els entrebancs que sistemàticament van tenir per part dels agents externs, ja que es tractava d'una proposta excessivament transgressora per a l'època. I per aquesta raó, com moltes experiències innovadores, només se'ls va permetre treballar un any.

L'obra, que està organitzada en 7 capítols, té dues parts molt clarament diferenciades. D'una banda, trobem reflexions més conceptuals sobre el fenomen de la desadaptació social, els factors que el desencadenen i les formes de tractament. En aquests capítols, l'autor exposa el seu posicionament. En segon lloc, hi ha un bloc molt més vivencial on, per una banda, els joves presenten la seva història (capítol 1: "Hablan los delincuentes") i, de l'altra, l'autor explica el desenvolupament de l'experiència en forma de diari (capítol 5: "Diario de una alternativa").

La redacció del llibre és per a l'autor una "*obligación ética y social con los muchachos*", i el posicionament ideològic per qüestionar el sistema, queda clar des del primer moment: "*los reformatorios vienen a ser los retretes donde la sociedad capitalista defeca (...) A revolver un poco este detritus para que todos, pues todos somos responsables, huelan su parte, pretende servir, entre otras cosas, estas páginas*".

Es tracta, doncs, (també amb paraules de l'autor) d'una reflexió, una alternativa i una denúncia que calia fer, que va demostrar que era possible plantejar altres formes de treballar que semblaven impensables, que va animar altres equips a crear noves experiències i que va servir perquè, finalment, el centre tanqués uns mesos més tard.

Aquesta opció radical no és l'única en aquella època (convé recordar els treballs d'Enrique Martínez Reguera, per exemple) però sí minoritària, molt impregnada de compromís moral i polític i, per tant, molt autoexigent cap als professionals, valors que avui dia no són precisament els més promoguts entre els professionals.

Paradoxalment, quan semblava que els models educatius havien incorporat avui dia de forma molt normalitzada aquestes idees renovadores i que el que se'ns explica en el llibre ja és història, el darrer informe del Defensor del Pueblo ens posa novament davant de la necessitat d'estar alerta sobre què està passant en els centres de menors avui dia. Possiblement, hi ha una part de manipulació, d'interpretacions interessades i de *soroll mediàtic*, però els professionals no podem desentendre'ns d'aquestes informacions, no fos cas que, per la desídia de molts, acabéssim perdent tot allò que tants esforços personals va costar d'aconseguir.

Jesús Vilar.